

Migoń, Krzysztof

"Douze années de bibliographie Érasmiennne (1950-1961)", Jean-Claude Margolin, Paris 1963 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 10/1-2, 144-146

1965

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

też uwagi o oznakowaniu rzek, utrzymaniu odpowiednich głębokości wody i inne spostrzeżenia co do technicznego stanu rzek.

W sumie byłyby to uzupełnienia niewielkie. Niewielkie są też wykazane usterki. Choć nie mają one zasadniczego znaczenia dla treści tego wstępnego rozdziału książki Mikulskiego (nie mówiąc już o całości książki, dla której zawartość owego Wstępu też nie jest tematem zasadniczym), warto jednak wspomnieć o nich, aby wskazać sprawę ogólniejszą: nawet w historycznych rozdziałach książek nie poświęconych historii techniki i nauki należy dbać o dokładne wiadomości z tych zakresów.

Nieco wiadomości historycznych jest w książce Mikulskiego także poza Wstępem: część rozdziału o wezbraniach i powodziach autor poświęcił przeglądowi historycznemu danych o powodziach.

Autorem pierwszego podręcznika hydrografii Polski był Wincenty Pol. Z Mikulski kilkakrotnie o tym wspomina. Książkę swą napisał w 90 rocznicę śmierci Pola (2 XII 1872) — pod przedmową umieścił datę: 2 grudnia 1962 r.

Zygmunt Brocki

Jean-Claude Margolin, *Douze années de bibliographie Érasmiennne* (1950—1961). Librairie Philosophique J. Vrin, Paris 1963, ss. 204, tabl. 1.

Zainteresowanie postacią Erazma z Rotterdamu i jego dziełami nie maleje z upływem lat. Przeciwnie — rozszerza się, docierając do krajów i środowisk, które dotychczas osobą rotterdamskiego humanisty nie zajmowały się. Najbliższe zaś lata, w związku z przypadającą w 1966 r. pięćsetną rocznicą urodzin Erazma, przyniosą zapewne jeszcze większą liczbę edycji jego dzieł i prac mu poświęconych¹. Liczba wydanych erazmianów w latach 1950—1961 — które rejestruje bibliografia J.-C. Margolina *Douze années de bibliographie Érasmiennne* (1950—1961), wydana jako szósta pozycja serii *De Pétrarque à Descartes* poświęconej renesansowi — wynosi 654 i nie jest jeszcze kompletna. J.-C. Margolin, profesor Ośrodka Studiów Wyższych nad Renesansem w Tours, opracował bibliografię przy współpracy licznych uczonych i bibliotek kilku krajów. Współcześnie bowiem nie jest możliwa indywidualna praca tego typu i samodzielna rejestracja publikacji dotyczących Erazma z kilkunastu krajów przekracza możliwości jednego badacza. Ogrom pracy przy sporządzaniu bibliografii Erazma ilustruje choćby liczba ponad 250 czasopism w kilkunastu językach, które zamieszczały artykuły dotyczące Erazma.

Wybór lat 1950—1961 nie oznacza, jak pisze we wstępie J.-C. Margolin, że obejmują one jakiś okres przełomowy dla dzieł Erazma i prac o nim. Produkcja literacka dotycząca Erazma po roku 1893, a więc po wydaniu w Gandawie bibliografii *Bibliotheca Erasmianna. Répertoire des oeuvres d'Érasme*, nie doczekała się ujęcia w postaci kompletnej bibliografii. Prowadzone przez takie czasopisma, jak „Studies in Philology” czy „Bibliothèque d'Humanisme et Renaissance”, dzieła bibliograficzne zarejestrowały tylko część istniejących pozycji. W tej sytuacji słuszne wydaje się, że ukazała się bibliografia erazmianów za ostatnie dwumastolecie, a zatem najbardziej aktualna, kolejne zaś prace bibliograficzne — nadzieję taką wyraża J.-C. Margolin — wypełnią w przyszłości luki za lata 1893—1949.

Omawiana bibliografia wykracza zresztą poza rok 1961 podany w tytule, rejestrując pewne pozycje z lat 1962—1963. Ten okres jednak jest już tylko dodatkiem

¹ Por. informację o nowym, krytycznym wydaniu dzieł wszystkich Erazma w *Kronice zagranicznej* niniejszego numeru (przypis redakcji).

do właściwej bibliografii i nie pretenduje do kompletności. Bibliografia J.-C. Mangolina dzieli się na okresy roczne, które z kolei posiadają części A, B i C. Część A zawiera wykaz dzieł Erazma, część B dzieła zwarte poświęcone w całości lub w części Erazmowi, część C natomiast artykuły z czasopism i z dzieł zbiorowych dotyczące Erazma. Większość pozycji bibliograficznych posiada krótką adnotację o treści, zwłaszcza gdy chodzi o pozycje w językach mniej znanych. W tym ostatnim wypadku podawane są także tłumaczenia tytułów na język francuski. Taka metoda układu i opisu bibliograficznego zapewnia przejrzystość i ułatwia w znacznym stopniu korzystanie z bibliografii, choć można by zakwestionować celowość rozdzielenia utworów dotyczących Erazma na grupy B i C.

Wykaz bibliograficzny uzupełniony jest indeksami oraz tablicą przedstawiającą według kryterium językowego wydania dzieł Erazma w latach 1950—1961. W oryginalnym tekście łacińskim utwory Erazma miały w tym okresie 16 wydań, zaś w tłumaczeniach na siedemnaście języków 137 wydań. Rekordową liczbę wydań, bo aż 52, miała *Pochwała głupoty*, gdy tymczasem ilość wydań innych utworów wahała się od jednego do sześciu. Przeważają tłumaczenia na języki zachodnioeuropejskie: hiszpański, angielski, francuski i niemiecki. Obok nich widać jednak polski, rosyjski, czeski i węgierski, a także języki orientalne: japoński i turecki. Nie tylko tłumaczenia dzieł Erazma, ale i prace o Erazmie pojawiają się coraz częściej w krajach stosunkowo niedawno nim zainteresowanych. Omawiają one problemy nie dostrzegane lub pomijane przez naukę zachodnioeuropejską, wnosząc cenny wkład do historii recepcji dzieł Erazma i Erazmiańskich idei w całym niemal świecie.

Ogromna liczba problemów, poruszonych w ciągu dwunastolecia objętego bibliografią w pracach poświęconych Erazmowi, nie pozwala na dokładniejsze ich omówienie. Można jednak zauważyć pewne zagadnienia, które zostały naświetlone obszerniej. Przede wszystkim zaskakują liczbą kilkudziesięciu pozycji i zakresem problematyki opracowania związane z wpływem Erazma na humanizm w Hiszpanii. Są tu wymienione zarówno prace ogólne typu *Erasmus y España. Estudios sobre la historia espiritual del siglo XVI* Marcela Bataillon, jak i studia szczegółowe dotyczące wpływu Erazma na poszczególne osoby czy instytucje Hiszpanii. Dla przykładu wymieńmy, za bibliografią, kilka takich prac: M. Olphe-Galliard, *Érasme et Ignace de Loyola*, Ricardo Villoslada Garcia, *Luis Vives y Erasmus*, Miguel de la Pinta Llorente, *La inquisición española, los problemas de la cultura de la intolérance*.

Znacznym *novum* odzwierciedlonym przez bibliografię jest wzrastające zainteresowanie wpływem Erazma na Amerykę Łacińską, co pozostaje, oczywiście, w bezpośrednim związku z jego oddziaływaniem na kulturę Hiszpanii. Te nowe, bardzo ciekawe problemy omawiają np.: Giuseppe Carlo Rossi w artykule *Erasmus nell' America latina del Cinquecento*, José Miranda w pracach *Renovación cristiana y erasmismo en México* oraz *El erasmista mexicano, Fray Alonso Cabello* i inni. Obok nowej problematyki dotyczącej oddziaływania Erazma na Amerykę Łacińską, w latach 1950—1961 powstały także prace omawiające wpływ idei Erazmowych w innych krajach. Są to np. prace o Erazmie na Węgrzech, w Czechach, w Rosji i w Polsce.

Oddziaływanie Erazma na humanizm w Polsce zostało w omawianym okresie opracowane w kilkunastu artykułach, wnoszących cenny nieraz wkład do poznania dróg infiltracji postępowej myśli Zachodu w naszym kraju. Spośród piętnastu pozycji objętych bibliografią ważniejsze — zdaniem recenzenta — są następujące: Ambroise Jobert, *Érasme et la Pologne*, Karol Głombiowski, *Über die Verbreitung der Schriften des Erasmus von Rotterdam in Schlesien in der Zeit der Renaissance*, Maria Cytowska, *L'influence d'Érasme en Pologne au XVIe siècle*. Ilość prac

o Erazmie w Polsce świadczy nie tylko o współczesnym zainteresowaniu tą problematyką, lecz jest niewątpliwie odbiciem faktycznego wpływu rotterdamskiego humanisty na kulturę Polski.

Jak wynika z bibliografii, szerzej również zajmowano się w dwunastoleciu 1950—1961 wpływem Erazma na Lutra, oddziaływaniem na Szekspira, a także Erazmem jako pedagogiem oraz jako internacjonalistą, „pierwszym Europejczykiem”.

Dziesiątki jeszcze, jeżeli nie setki, nie wymienionych tutaj problemów dotyczących Erazma doczekały się opracowania w omawianym okresie. Rola, jaką odegrał w kulturze światowej humanista z Rotterdamu, nie ograniczyła się jedynie do Europy i tylko do wieku XVI; gorące, trwające i dzisiaj, spory o interpretację dzieł Erazma mówią, że nie przestał on być żywą postacią nauki i kultury. Odczytując ten fakt wyłącznie z bibliografii J.-C. Margolina nie możemy nie zauważyć, że każda niemal praca bibliograficzna, zwłaszcza o zasięgu międzynarodowym, jest informatorem szerzenia się nauki i myśli ludzkiej oraz lapidarną historią piśmiennictwa na dany temat. Mając na uwadze taką funkcję bibliografii, także tej, którą opracował Margolin, musimy jej przyznać bardziej poczesne miejsce wśród innych książek.

Znalazły się także w bibliografii Margolina, drobne zresztą, przeoczenia i nieścisłości. Dodajmy tu dwie pozycje do kilkuset zarejestrowanych przez Margolina. Artykuł M. P. Aleksiejewa (poz. 373) *Erazm Rottierdamskiej w russkom pieriewodie XVII wieka*, zawarty w pierwszym tomie dzieła zbiorowego *Stawianskaja fitologija. Sbornik statiej*. Moskwa 1958, ss. 275—336 — zna J.-C. Margolin tylko z notatki zamieszczonej w węgierskim czasopiśmie „*Filológia i Közlöny*” i nie podaje, gdzie artykuł był opublikowany; nazwisko autora zostało podane w pisowni węgierskiej: Alekszejev, zamiast Aleksiejew. Drugiej pozycji J.-C. Margolin nie rejestruje w ogóle. Są to tezy pracy doktorskiej Leonarda Heglanda *The „Colloquies” of Erasmus. A Study in the Humanistic Background of English Literature*. Urbana 1951.

Braki czy nieścisłości nie przesłaniają, oczywiście, wartości bibliografii Erazma, która powinna znaleźć się w księgozbiornie każdego badacza renesansu. Życzyc by sobie można, aby także inne postacie z historii nauki doczekały się podobnych opracowań.

Krzysztof Migoń

Karol Buczek, *Dzieje kartografii polskiej od XV do XVIII wieku. Zarys analityczno-syntetyczny*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Wrocław—Warszawa—Kraków 1963, ss. 120, tabl. 48*.

Jest to rzadka satysfakcja zdawać sprawę z dzieła, którego pierwszy rzut witało się przed ćwierćwieczem¹. Cieszy fakt, że wbrew przeciwnostwom losów *Dzieje kartografii polskiej* Karola Buczka doczekały się realizacji, stanowiąc zsumowanie własnego przede wszystkim dorobku autora.

Pionierski zarys Bolesława Olszewicza *Polska kartografia wojskowa* (Warszawa 1921) do dziś zachował podstawowe znaczenie, szczególnie dla okresu porozbiorowego, ze względu na zatraconą w ostatniej wojnie podstawę archiwalną. Dla czasów zaś przedrozbiorowych ten nestor historyków naszej kartografii stworzył

* Jest to 21 tom *Monografii z dziejów nauki i techniki* wydawanych przez Zakład Historii Nauki i Techniki PAN.

¹ Por.: *Studia K. Buczka nad historią kartografii*. „Przegląd Historyczno-Wojskowy”, R. 10, 1938.